

- dr. K. Heeringa „Inventaris van het Archief van het Kapittel ten Dom“, Utrecht 1929, bldz. 298 sub 2395.
2. „Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden“ IV, Gorinchem 1843, bldz. 185.
 3. Tijdschrift „Zuid-Holland“ XIV, 1968, bldz. 14-19.
 4. Het „droit de colombier“, zie mr. H. F. W. D. Fischer „Kort Begrip van het Oud-Vaderlands Burgerlijk Recht“ Groningen-Djaccarta 1950, bldz. 233.
 5. Acte voor notaris Th. van Heymenbergh te Alkmaar, inventaris notar. archief Alkmaar 458, waar blijkt, dat hij toen al niet in staat was de aangifte voor de „Liberale Gift“ *persoonlijk* te doen, gelijk verplicht was. Zie ook de acten van 9 mei 1765 en 29 okt. 1766 voor notaris P. de Lange aldaar, inv. als voren dl. 672.
 6. Mr. J. H. Rombach „Alkmaars Zilver“, Alkmaars Jaarboekje I, Alkmaar 1965, bldz. 73 evv.

UIT DE OUDSTE GESCHIEDENIS VAN HET HUIS GEERESTEIN TE WOUDEBERG

Vanuit Amersfoort Woudenberg binnenrijdend zien wij aan de rechterhand het huis Geerestein liggen. Het is de enige ridderhofstad die Woudenberg nog rijk is, ook al ziet het er na de demping van de slotgracht en de verbouwing van het huis in 1834 niet meer naar uit.

Over de oudste geschiedenis van het huis Geerestein wordt in de „Tegenwoordige Staat“ vermeld dat het huis reeds vóór 1400 bekend was en „zo men meent, bezeten door een geslacht van dien naam, waarvan eene Erfdochter, Gisberta van Geerestein genoemd, het Huis zou overgebracht hebben in 't geslachte der Heeren van Zulen van Nyevelt“¹⁾. Enkele latere auteurs, zoals dr. Kurtz in het Jaarboekje „Oud Utrecht“²⁾ hebben dat overgenomen. In 14-de eeuwse bronnen komt echter een familienaam „van Geerestein“ niet voor. De oudste vermelding van het huis in de Stichtse leenprotocollen is van 1477³⁾.

Bij nadere bestudering van verschillende originele bronnen komt een wat ander verhaal naar voren. Gecombineerd met wat van de familie Van Zuylen van Nyevelt bekend is, luidt dat verhaal dan als volgt.

In het leenboek van bisschop Frederik van Blankenheim, begonnen in 1394, wordt „Jacob van Zulen“ vermeld als beleend met twee hoeven lands, waarvan de ene de Coelniers-hoeve heet en de andere is vernoemd naar Geerlof de Valkenaar die daar een lijfrente aan had⁴⁾. Jacob is dan al enige tijd getrouwd met Elsebe van Nyenrode; zij hebben 6 of 8 kinderen, waaronder de oudste dochter (waarschijnlijk Elizabeth), Steven en een jongere dochter Gisberta. In 1403 wordt Jacob, na de dood van zijn vader beleend met Nyevelt; in het oude protocol uit 1394 wordt de wijziging aangebracht. In 1405 trouwt Elizabeth met Jan van Renesse, wiens vader het huis Rijnauwen bij Bunnik bezat⁵⁾. De van Renesse's waren voormannen van de Hoekse partij, die in Utrecht de Lichtenbergers genoemd werden. In 1413 wisten hun tegenstanders de Lockhorsten in de stad Utrecht de macht te grijpen: Jan werd met zijn vader, ridder Jan van Renesse van Rijnauwen en vele anderen verbannen. In 1415, na ingrijpen van graaf Willem van Holland, waren de rollen weer omgekeerd, maar het bleef onrustig. In

het volgende jaar sterft de oude Jan van Renesse en de jonge Jan erft Rijnauwen; hij zal wel met Elizabeth op Rijnauwen zijn gaan wonen.

In 1417 sterft graaf Willem van Holland en de Hoekse en Kabeljauwse twisten barsten in volle hevigheid los. In dit roerige jaar wil Jacob van Zuylen van Nyevelt zijn nalatenschap regelen; mogelijk voelde hij zijn einde naderen. De oudste akte in het huisarchief Geerestein getuigt daarvan⁶⁾: Jacob laat bisschop Frederik op 10 november 1417 beloven om na zijn dood zijn zoon Steven te belenen (behoudens lijfrente voor Elzebe zijn moeder) met de twee hoeven lands: de eene heet nu „die Borchhove mit enen huuse dat daer op staet geheten Gerenstein“ en de ander heet de „Colenershoeve“. Dat zijn kennelijk dezelfde twee hoeven waarvan in 1394 sprake was; op de ene is de borch (= burcht) Geerestein gebouwd en de hoeve is daarnaar genoemd. De naam Geerestein lijkt afgeleid van „Geerlofs Steen“, het stenen huis op Geerlofs land. Omdat in het protocol uit 1394 het huis niet genoemd wordt, lijkt het aannemelijk dat het daarna pas gebouwd is, mogelijk kort voor 1417.

Jacob sterft in 1418. Wij vinden een opmerkelijke inschrijving in het manboek van Jacob van Gaasbeek⁷⁾. In dit manboek zijn de leenmannen genoteerd die Jacob van Gaasbeek aantrof in 1408, toen hij het leencomplex erfde. Daarbij staat Jacob van Zulen met 6 morgen lands „tot Woudenberch gelegen die Gheerlo to wesen plach“. Onmiddellijk daarop volgt - met dezelfde hand geschreven - de belening aan „Joncfr Elsckeen die Jacobs wijf van Zulen ende van Nyevelt te wesen plach“ in dato 26 maart 1419. Het lijkt erop dat Elsebe van Nyenrode het huis onder bescherming van Jacob van Gaasbeek, een notoire „Hoek“ plaatst, hoewel het in feite een bisschopsleen was⁸⁾. Op 8 april 1419 wordt Steven van Zulen door de bisschop met het huis Nyevelt en toebehoren beleend; daartoe wordt het oude protocol wederom gecorrigeerd, maar bovendien wordt er nu een reeks nieuwe toebehoren aan toegevoegd, waaronder als eerste: de twee hoeven in de oude omschrijving, dus met „Geerlof“ etc.

Uit 1421 dateert de volgende vermelding van Geerestein: in het memoriaal van Beieren is een vrijgeleide gekopieerd, verstrekt op 21 augustus 1421 aan „Joffr Elsebe van Nyenrode Jacobs wedue van Nyevelt die Joffr van Gerestein“ met haar dochter, en twee dochters-kinderen met namen Vrederic en Jan, zonen van heer Jan van Renesse⁹). Dat suggereert dat Elsebe, die toen tegen de zestig geweest zal zijn, inderdaad op het huis Geerestein woonde. Met de dochter kan Elisabeth, de moeder van de jongens Van Renesse bedoeld zijn. Het is echter bekend dat Elizabeth jong gestorven is: Jan van Renesse is hertrouwd en kreeg nog een derde zoon. Met enige fantasie zien wij de jongens op het veilige Geerestein verblijven zonder hun moeder; de genoemde dochter zou dan Gisberta van Zulen kunnen zijn. Deze Gisberta trouwde pas na 1423: zij kan aanleiding geweest zijn voor het misverstand dat er een erfdochter Gisberta van Geerestein bestaan heeft. Haar echtgenoot was overigens Gerard van Culenborch, weduwnaar van Arnolda van Seventer, Vrouwe van Renswoude en dochter van de Claas van Seventer die de Geeresteinse grond aan Jacob had verkocht.

In 1434 wordt de belening van het huis Nyevelt hernieuwd: in het boek van de nieuwe bisschop Rudolf van Diepholt wordt de inschrijving compleet met de twee hoeven herhaald¹⁰), evenals in 1457 voor bisschop David van Bourgondië¹¹). Bij deze gelegenheid draagt Steven het huis Nyevelt met enkele toebehoren over aan zijn zoon Jacob: de twee hoeven zijn er nu niet bij.

In de legger van het morgengeld uit 1446 vinden wij onder Woudenberg „Steven van Nyevelt“ als eigenaar van 2½ hoeven „bij Geerestein“; bovendien gebruikt hij de belendende hoeve die van Jacob van Gaasbeek is en nog land op Ekeris; in de legger uit 1470 heeft Jacob van Nyevelt de plaats van zijn vader ingenomen¹²).

Na de dood van zijn vader wordt Steven van Zuylen van Nyevelt in 1477 beleend³) met het huis Nyevelt inclusief de twee hoeven; in een onmiddellijk volgend protocol staat zijn belening met het huis Geerestein plus de „Borchhoeve“ en de „Tollenershoeve“¹³). De klerk die deze twee akten inschrijft, twijfelt blijkbaar ook aan de juistheid. In de marge naast de „twee hoeven“ krabbelt hij - nogal onduidelijk - iets als: „Nota: puto comprehendi post Gerensteyn in ist. . . latere“ (Let op, ik meen dat deze begrepen moeten worden achter Geerestein op de ommezijde). En op de ommezijde schrijft hij naast Gerensteyn: „uitgegaan ut alii latere scripsi“. Bij de volgende belening van Nyevelt¹⁴) staat er bij de twee hoeven nog in de marge dat die bij de belening van Gerardus de Nyevelt horen, maar daarna wordt dat vergeten en de twee hoeven prijken nog in 1598 in het denombrement van Nyevelt¹⁵). Dat dit ten onrechte is blijkt ten overvloede nog uit b.v. de morgengeldlegger van Woudenberg uit 1599¹⁶) waarin de toenmalige eigenaar van Nyevelt niet voorkomt.

Al in 1478 draagt Steven het huis Geerestein met al zijn toebehoren over aan zijn broer Gerrit; hij behoudt Nyevelt zelf. De verdere geschiedenis van Geerestein is elders voldoende beschreven¹⁷); het huis wordt pas in 1834 door een van Gerrits nazaten verkocht.

In de akte uit 1417⁸) is ook de ligging van de goederen beschreven: ten noorden van de Borchhove ligt Zuiderbroek en ten oosten de Colenershove.

Westwaarts van de Colenershove ligt de Borchhove en Zuiderbroek, noordwaarts „die Beke“ (de Lunterse Beek), oostwaarts „dat Neder Eeckrijs“ ende zuidwaarts het land van Jan van Groenewoude. De Borchhoeve lag dus inderdaad op de huidige plaats van Geerestein. De Colenershove lag aan de andere kant van de Geeresteinselaan, tussen de Lunterse Beek en land tegenover het oude Groenewoude; de oostelijke begrenzing was mogelijk het huidige Ekris. Beide percelen zouden dan aanzienlijk groter zijn ge-

weest dan 16 morgen, zoals later als de grootte van „een hoeve lands” werd aangenomen. Wat betreft de herkomst valt nog het volgende op te merken. Zoals bekend, verkocht Jan van Culemborch in 1352 de heerlijkheid Woudenberg aan Gijsbert van Abcoude. In het manboek van Gaasbeek¹⁸⁾ worden de leenmannen opgesomd die toen naar Gaasbeek overgingen: daar is geen Van Zulen bij. In de lijst van leenmannen van het Sticht¹⁹⁾ komt Johan van Rijnenstein voor als leenman van het dagelijks gerecht in het Wout, dat hij van Jan van Culemborg gekocht had. De eigendommen van Gijsbert van Abcoude zijn in 1407 aan diens achterneef Jacob van Gaasbeek gekomen. Jan van Rijnenstein verkocht zijn bezit te Woudenberg in 1383 aan Claas van der Seventer, de latere Heer van Renswoude²⁰⁾.

Amstelveen ir. W. H. M. Nieuwenhuis
Amsterdamseweg 242

Noten

1. Tegenwoordige Staat, in „Nederland in vroeger tijd” XI, blz. 287.
2. Jaarboekje Oud-Utrecht 1938, blz. 85.
3. RA Utrecht, Arch. Biss. 275, fol. 110. Bij J. A. Maris, Repertorium op de Stichtse leenprotocollen, is het huis Geerestein vermeld onder nr. 476 en het huis Nyevelt onder nr. 399.
4. RA Utrecht, Arch. Biss. 271, fol. 4v. Bij Maris nr. 475.
5. Ned. Adelsboek 1950, blz. 229.
6. Schoutenhuis te Woudenberg, Archief Geerestein, charter nr. 1.
7. RA Utrecht, Arch. Biss. 110-1, fol. 36.

8. In de Gaasbeekse leenboeken komt dit leen daarna ruim tweehonderd jaar lang niet voor. In 1634 wordt het op eens wel weer genoemd, als Gijsbert van de Poll zich ermee laat belenen (RA Utrecht, Arch. Leenhof 137, fol. 101). Deze Gijsbert pretendeerde voor een deel erfgenaam te zijn van Aernt van Zuylen van Nyevelt; de familie bestreed dit en in 1648, na Gijsbert's dood, kwam alles weer in één hand terug bij Jaspar van Lijnden, echtgenoot van een achternicht van Aernt. Gijsbert had in 1634 kennelijk de oude papieren goed bestudeerd. Opmerkelijk is dat in deze Gaasbeekse belening de omschrijving luidt: „een halve hoeve te Woudenberg met de steeg te Woudenberg, . . . die heerloo des Valkenaers te weesen plag”, zoals „op Sint Remigiusdag 1397 ter leen uytgegeven aan Jacob van Zuylen”. Er worden beleningen opgegeven die niet in het leenprotocol staan dus blijkbaar was een meer uitgebreide originele akte voorhanden.
9. ARA, Reg. Mem. A.D. XXI in Beijeren 1421, fol. 88.
10. RA Utrecht, Arch. Biss. 273, fol. 33v en 42v.
11. RA Utrecht, Arch. Biss. 275, fol. 7v en 8.
12. RA Utrecht, Arch. Staten, landsheerl., nr. 332 fol. 195 en nr. 346 fol. 195.
13. De „Tolleners hoeve” bij Geerestein is natuurlijk een beschrijving voor de oude „Colenershoeve”. In 1533 staat er b.v. duidelijk „Coellenaers hoeve” (RA Utrecht, Arch. Leenhof 94, fol. 57); bij diverse andere beleningsprotocollen kan men tussen de T en de C twijfelen.
14. RA Utrecht, Arch. Biss. 278, fol. 52.
15. Maris, bij nr. 399.
16. GA Woudenberg, jaar 1599 is vermeld in oudschildgeld registers, nrs. 50 en 51.
17. R. F. P. de Beaufort, Uit de geschiedenis van Woudenberg, blz. 27.
18. RA Utrecht, Arch. Biss. 109-b, fol. 35.
19. S. Muller Fz, Registers en rekeningen van het Bisdom Utrecht, blz. 676.
20. W. A. Beelaerts van Blokland, Ned. Kastelen en hun Historie, III, 23.

AFSCHEID VAN DR J. E. A. L. STRUICK

Op 25 maart j.l. heeft dr J. E. A. L. Struick afscheid genomen als gemeentearchivaris van Utrecht. Daarmee kwam een einde aan een meer dan 30-jarige loopbaan bij de Utrechtse Gemeentelijke Archiefdienst, eerst als chartermeester, later als archivaris. Struick werd in 1927 geboren te 's-Gravenhage. Hij bracht zijn middelbare schooltijd door op het Gymnasium Haganum en - na de oorlog - op het Canisiuscollege in Nijmegen. Van 1946 tot 1951 studeerde hij geschiedenis aan de Katholieke Universiteit. Kennis van het archiefvak verwierf hij bij dr J. A. B. M. de Jong en A. Delahaye. Het diploma „wetenschappelijk archiefambtenaar der eerste klasse” behaalde hij in 1952.

Op 15 maart 1954 werd Struick aangesteld als chartermeester bij het Oud-Archief der gemeente Utrecht. In 1964 volgde hij mr J. W. C. van Campen op als gemeentearchivaris.

Struick beperkte zich niet tot zijn eigen vak, maar was

daarnaast op een breed terrein actief. Om enkele voorbeelden van zijn vele nevenfuncties te noemen: voorzitter en secretaris van resp. de afdelingen Nijmegen en Den Haag van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurhistorie; lid van de Unesco-commissie ter redactie van het internationale archiefijdschrift „Archivum”; mede-oprichter, secretaris en voorzitter van het toneelgezelschap „De Roos”; voorzitter van de stichting „De Werf” tot bouw en beheer van de stedelijke huisvesting van zeeverkennergroepen; voorzitter van de stichting voor buurt- en clubhuiswerk aan de Rode Brug „Stella Maris”; bestuurslid en voorzitter van het Provinciaal Utrechts Genootschap van Kunsten en Wetenschappen (PUG); lid van het bestuur van de stichting Utrechts Universiteitsmuseum.

Ook binnen de vereniging Oud-Utrecht was hij jarenlang actief. Hij was secretaris van het bestuur, redacteur van het Jaarboek en redacteur van het Maandblad.